

مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای
سال دوم، شماره ششم، پاییز ۱۳۸۹
دریافت: ۱۳۸۸/۱۱/۱۰ - پذیرش: ۱۳۸۹/۷/۱۸
صص ۷۳-۹۴

تأثیر مناطق نمونه گردشگری در محرومیت‌زدایی از دیدگاه اجتماعات محلی (مطالعه موردی: منطقه اورامان‌تخت کردستان)

مرتضی توکلی: استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زابل، ایران*
اکبر کیانی: استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه زابل، ایران
صلاح هدایتی: دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زابل، ایران

چکیده

گردشگری به عنوان بزرگترین و پیچیده‌ترین صنعت دنیا به شمار می‌رود. تنوع ابعاد و پیچیدگی‌های صنعت گردشگری متناسب با مناطق جغرافیایی، زمینه‌های ویژه‌ای برای برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری می‌طلبد. در مناطقی که پتانسیل‌های بالقوه فراوانی برای توسعه صنعت گردشگری دارند، اما روند مطلوبی را طی ننموده‌اند، باید به دنبال عوامل و عناصری گشت، که سبب سرعت بخشیدن به حرکت کند جریان گردشگری هستند. هر چند توسعه گردشگری در مناطق مختلف راه حل کلی برای همه مسائل نیست، اما راهبردهای نوینی پیش‌روی برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران مرتبط می‌گذارد، که برای توسعه پایدار و کاهش محرومیت مناطق می‌تواند مؤثر باشد. بر این اساس، هدف مقاله، بررسی وضعیت مناطق نمونه گردشگری در جهت محرومیت‌زدایی از دیدگاه اجتماعات محلی است؛ به گونه‌ای که سبب توسعه گردشگری و افزایش اشتغال محلی با شیوه‌های مشارکتی گردد. روش تحقیق، توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای و بررسی‌های میدانی است. مطالعه موردی شامل منطقه نمونه گردشگری اورامان‌تخت است. داده‌ها و اطلاعات به طرق مختلف مراجعه به سازمان‌ها و مراکز مرتبط و بررسی‌های پیمایشی و پرسشنامه جمع‌آوری شدند، با استفاده از شیوه ارزیابی مشارکتی (PRA) قابلیت‌ها و توانمندی‌های منطقه اورامان در زمینه ایجاد اشتغال و به تبع آن محرومیت‌زدایی مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفت. آثار مؤلفه‌های قابل انتظار در هفت گروه عمده و ۷۱ زیرگروه بر اساس جاذبه‌های گردشگری (۹ دسته) منطقه اورامان در جهت محرومیت‌زدایی بر اساس میانگین نمره (اهمیت)، وضعیت CPM مؤلفه‌ها، ظرفیت ایجاد شده در منطقه و میانگین کل ارزشیابی شدند. نتایج نشان می‌دهد، با توجه به ویژگی‌های جغرافیایی و ظرفیت تحمل منطقه، ارزیابی CPM حکایت از غلبه همزمان فعالیت‌های بخش گردشگری در منطقه مبتنی بر الگوی زنجیره‌ای و منبع‌گرا بودن دارد.

واژه‌های کلیدی: منطقه گردشگری، محرومیت‌زدایی، اورامان تخت، PRA

۱- مقدمه

۱-۱- طرح مسأله

گردشگری به عنوان بزرگترین صنعت خدماتی دنیا، نقش و جایگاه ویژه‌ای در توسعه مناطق جغرافیایی دارد. هنگامی که ابعاد و زمینه‌های مرتبط با گردشگری به خوبی شناخته گردد، به طور یقین در جهت توسعه واقعی مناطق جغرافیایی گام‌های علمی و اجرایی مطلوبتری برداشته خواهد شد. این وضعیت زمانی نمود بیشتر و عینی‌تری پیدا خواهد کرد که منطقه‌ای دارای پتانسیل‌های گردشگری متنوع و منحصر به فرد باشد، و از طرفی، این وضعیت بتواند در محرومیت‌زدایی منطقه مؤثر واقع گردد.

امروزه، تجربیات نظری و اجرایی متعددی در سطح دنیا برای مطالعه، بررسی، برنامه‌ریزی و مدیریت مناطق گردشگری وجود دارد، که همگام با پیشرفت‌های فناوری روند صعودی دارند (Tsai & et al., 2010: 358). این روند صعودی و مسائل جهانی مرتبط با پیچیدگی‌های صنعت گردشگری، سبب شده است که تکنیک‌ها و مدل‌های ترکیبی و جامع در سال‌های اخیر مورد توجه قرار گیرند (Jerry Ho & et al., 2010: 10). با وجود تجربیات ارزشمند جهانی و شرایط جغرافیایی منطقه مورد مطالعه، تلاش شده است، متناسب با منابع و وضعیت‌ها، طرح تحقیق حاضر انجام و ارائه شود.

منطقه مورد مطالعه تحقیق حاضر، دارای پتانسیل‌های بالقوه فراوان گردشگری در ابعاد مختلف است. آنچه مهم به نظر می‌رسد، طرح موضوع با ویژگی‌ها و شرایط خاص منطقه است. بسیاری از مردم و مسئولان به نقش توسعه صنعت گردشگری در

توانمندسازی اقتصادی اذعان دارند، اما به طور علمی ارزشیابی اثرات منطقه گردشگری اورامان، با روش و تکنیک علمی مناسب مورد نیاز است، که تحقیق حاضر نیز در صدد بررسی و تبیین این وضعیت با توجه به نظریات مطرح، تکنیک‌ها و روش‌های موجود و وضعیت این منطقه است.

۱-۲- اهمیت و ضرورت

با توجه به اینکه تفکر ایجاد مناطق نمونه گردشگری شکل گرفته و یکی از راهکارهای رشد صنعت مذکور است، شناخت تأثیرات این گونه مناطق بر محرومیت‌زدایی اجتماعات محلی، دارای اهمیت و ارزش ویژه‌ای است. علاوه بر آنکه تأثیر این گونه اقدامات تبعات مختلفی دارد، باید از طریق انتخاب الگوهای مناسب آثار آن را متناسب نمود؛ به طوری که منجر به توسعه پایدار منطقه و افزایش میزان اشتغال به واسطه تعاملات علمی و اجرایی در بخش گردشگری منطقه اورامان گردد.

۱-۳- اهداف

هدف تحقیق حاضر، شناخت ظرفیت‌های گردشگری منطقه اورامان و همچنین، تبیین ظرفیت تحمل و تأثیر مؤلفه‌های حاصل از اقدامات توسعه‌ای گردشگری بر محرومیت‌زدایی در منطقه کمتر توسعه یافته اورامان است، همچنین به طور جزئی‌تر شناخت شیوه‌های مشارکتی در تعیین راهبردهای گردشگری، با توجه به مؤلفه‌های تأثیرگذار بر صنعت گردشگری منطقه اورامان مد نظر است.

۴-۱- پیشینه پژوهش

۴-۱-۱- سوابق ارزشیابی مشارکتی روستایی^۱ (PRA) خاستگاه PRA (رابرت چمبرز) شیوه ای برای برنامه‌ریزی توسعه و روش بررسی و استنتاج مطابق با منابع متفاوت است (Adebo, 2000: 6)، که به سبب ویژگی شیوه مذکور، سوابق متعددی در زمینه کاربرد PRA وجود دارد. نوری ضمن معرفی ویژگی‌های PRA (نوری، ۱۳۸۰: ۱۰۴-۱۲۳)، از قابلیت‌های تکنیک یاد شده، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «ارزیابی عملکرد مجتمع‌های خدمات بهزیستی روستایی در رفا اجتماعی روستائیان، مطالعه موردی: روستاهای کورده، امام تقی و دهشک شهرستان مشهد»، استفاده نمود. وی از نقشه کروکی در جهت افزایش میزان مشارکت و کسب اطلاعات لازم و همچنین اخذ ایده‌ها استفاده نمودند (نوری، ۱۳۸۰: ۳۲۹). همچنین، هدایتی از تکنیک مذکور در «طرح توسعه کالبدی روستای اورامان با استفاده از روش PRA»، استفاده نمود. در پایان‌نامه هدایتی به طور جزئی‌تر از روش‌های PRA در جهت انجام مطلوب تحقیق استفاده گردید، شایان ذکر است، که تحقیق مذکور، جزو اولین فعالیت‌هایی است که به طور جامع بر مسائل توسعه کالبدی روستای اورامان با تأکید بر ابعاد مشارکتی پرداخته است (هدایتی، ۱۳۸۷: ۲۱۴).

این روش، همچنین در مناطق مرتفع مرکزی ویتنام برای ارزیابی وضعیت معیشتی کشاورزان فقیر، متوسط و خوب به کار رفته است و به این طریق، تفاوت بین خانواده‌ها، بویژه از نظر منابع انسانی، مالکیت زمین و دام شناسایی شده است. بر این اساس، در برنامه‌های

توسعه، می‌توان، بر نیازهای گروه‌های فقیر بهتر تأکید نمود (Cramb, 2004).

صلیب سرخ جهانی در سپتامبر ۲۰۰۶ برای شناسایی بچه‌های معلول در روستای کیلیفی^۲ در کشور کنیا با استفاده از روش PRA مطالعاتی انجام داده است. در این مطالعات بر روی شناسایی کمبودها، تشویق مردم محلی و همچنین مالکیت جامعه روستایی تأکید شده است. نتایج نشان داد، که علت ناتوانی در عدم فعالیت و محدودیت مشارکت، وابستگی روستائیان به اعتقادات سنتی و خرافاتی، ارواح خبیثه و مجازات‌هایی بود که از طرف خداوند نازل می‌شد، (Gona, 2006:12). شایان ذکر است که در دهه اخیر، مطابق منابع و محتوای تحقیقات انجام شده PRA سیر تکاملی پیدا نموده است.

۴-۱-۲- سوابق گردشگری

اولین اقدام برای تدوین طرح جامع گردشگری در ایران، مربوط به سال‌های پیش از انقلاب در دهه ۱۳۵۰ ش. بر می‌گردد (سینایی، ۱۳۸۲: ۵۶). پور کاظمی و رضایی در پی بررسی کارایی صنعت گردشگری با استفاده از روش‌های ناپارامتری (ایران و کشورهای منطقه) نشان دادند، که صنعت گردشگری در کشورهای بحرین، ترکیه و سوریه، از بیشترین کارایی برخوردار بوده، متوسط کارایی تحت این فرض ۷۴ درصد است. صنعت گردشگری در کشورهای امارات متحده عربی و آذربایجان نیز به جمع کشورهای کارا می‌پیوندد، که متوسط کارایی تحت این فرض ۸۳/۳ درصد می‌گردد. در نهایت، با توجه به الگو بودن کشور ترکیه بر اساس یافته‌های تحقیق مذکور، می‌توان گفت کشورهای ناکارا به

². Kilifi

¹. Participatory Rural Appraisal = PRA

تا حد قابل توجهی بهبود بخشیده، بر مشکلات اقتصادی خویش، از قبیل پایین بودن سطح درآمد سرانه، بیکاری و کمبود درآمدهای ارزی فایق آیند؛ بطوری که در حال حاضر سهم درآمدی حاصل از صنعت گردشگری حدود ۶ درصد از صادرات را تشکیل می‌دهد (صباغ کرمانی، ۱۳۷۵: ۲۲). درآمد ارزی حاصل از صنعت گردشگری روز به روز در حال افزایش است؛ به طوری که درآمدهای حاصل از این صنعت نسبت به دهه ۶۰ میلادی بیش از چهار برابر شده است (موسایی، ۱۳۷۸: ۴) و در دهه گذشته به ۱۰ درصد درآمد جهانی رسیده و نزدیک به ۲۰۴ میلیون شغل ایجاد نموده است (Brunt and Hambly, 1990: 25). سوابق نشان می‌دهد، توجه به صنعت گردشگری و روند رشد و توسعه مطالعات و به کارگیری تکنیک‌های جدید سیر صعودی دارند.

۱-۵- سؤال و فرضیه تحقیق

با توجه به مسائل مطرح شده و اهداف تحقیق، سؤال تحقیق به صورت زیر مطرح می‌شود:

- منطقه نمونه گردشگری اورامان دارای چه ظرفیت‌هایی است و مؤلفه‌های قابل انتظار مؤثر بر محرومیت‌زدایی با روش PRA در منطقه مذکور در چه وضعیتی هستند؟

در راستای سؤال تحقیق، فرضیه به صورت زیر طرح می‌گردد:

- با توجه به اینکه منطقه نمونه گردشگری اورامان دارای ظرفیتهای مناسبی از نظر گردشگری است، با این وضعیت، بر اساس شاخص‌های قابل انتظار مؤثر

منظور افزایش کارایی باید صنعت گردشگری ترکیه را الگوی خود قرار دهند (پورکاظمی و رضایی، ۱۳۸۵: ۲۸۲).

سنچز و همکاران، به منظور تعیین ویژگی‌های گردشگری در کوبای ترکیه، از شاخص‌های ترکیبی اقتصادی و اجتماعی استفاده کرده، در خصوص مسائل بنیادی عدالت اجتماعی و توسعه اجتماعی در موضوعهای گردشگری به اهداف دولت‌ها در تعیین راهبردها اشاره نمودند (Sanchez and Peter, 2008, 27).

کاستلانی و سال، در سال ۲۰۰۹، تحقیقی درباره «شاخص‌های پایداری» به منظور ارائه راهبردهای توسعه گردشگری انجام دادند. در این تحقیق نکته بارز، توجه به «شاخص‌های رفاهی در مقیاس‌های محلی» است. (Castellani and Sala, 2009: 2).

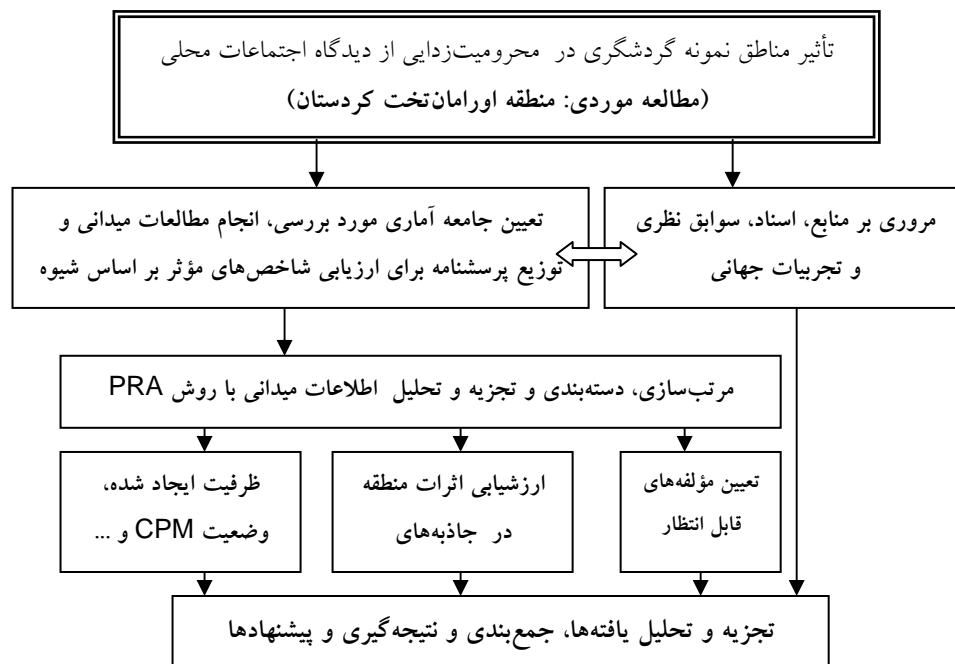
از گردشگری به عنوان کاتالیزوری کارآمد برای بازسازی و توسعه اقتصادی و اجتماعی نواحی توسعه نیافته یاد شده است؛ به طوری که طی سال‌های اخیر در سراسر اروپا برای رفع چالش‌های اقتصادی و اجتماعی نواحی مختلف، گردشگری در کانون توجه قرار گرفته است (Sharply, 2002: 233). تفریح، تفرج و گشت و گذار، بدون شک یکی از راه‌های فرار از زندگی خسته‌کننده روزمره تلقی می‌شود. به دلایل فراوان، به نظر می‌رسد، که توسعه گشت و گذار در آینده همچنان ادامه خواهد داشت. در این میان، صنعت گردشگری به عنوان گسترده‌ترین صنعت خدماتی دنیا، جایگاه ویژه‌ای در عرصه‌های اقتصادی، فرهنگی - اجتماعی و سیاسی به خود اختصاص داده است (AP & Crompton, 1998: 137) و بسیاری از کشورها از این رهیافت توانسته‌اند وضعیت خویش را

سفیدان، نخبگان و افراد مؤثر بر توسعه منطقه هستند، که تعداد ۳۰۰ نفر هستند. شیوه به کار رفته در این پژوهش مبتنی بر PRA است. PRA تحقیق حاضر بر اساس تحلیل ماتریس ارزشیابی آثار منطقه اورامان و با توجه به مؤلفه‌های قابل انتظار تجزیه و تحلیل شده و متغیرهای آن شامل طیف‌بندی با مقیاس ۱۰۰، بر اساس بهره‌گیری از نظرات مردم مبتنی بر روش PRA بوده است، که در رابطه با تعیین CPM (Critical Path Method) استفاده شده است؛ شکل شماره ۱- مدل مفهومی مراحل تحقیق را نشان می‌دهد.

بر محرومیت‌زدایی، اقدامات چشمگیری صورت نگرفته است.

۱-۶- روش تحقیق و مراحل آن

روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر مطالعات اسنادی، کتابخانه‌ای و بررسی‌های میدانی است، که با استفاده از ابزار پرسشنامه، داده‌ها و اطلاعات جمع‌آوری شدند و بر اساس روش PRA مورد تجزیه و تحلیل شدند. در این راستا، جامعه آماری تحقیق، شامل همهٔ مسئولان محلی، ریش-

شکل شماره ۱- مدل مفهومی مراحل تحقیق (نگارندگان، ۱۳۸۸)

(۶) آمده‌اند. آثار مؤلفه‌های قابل انتظار در هفت گروه عمده و ۷۱ زیرگروه بر اساس جاذبه‌های گردشگری (۹ دسته) منطقه اورامان در جهت محرومیت‌زدایی بر اساس میانگین نمره (اهمیت)، وضعیت CPM مؤلفه-

۱-۷- معرفی متغیرها و شاخص‌ها

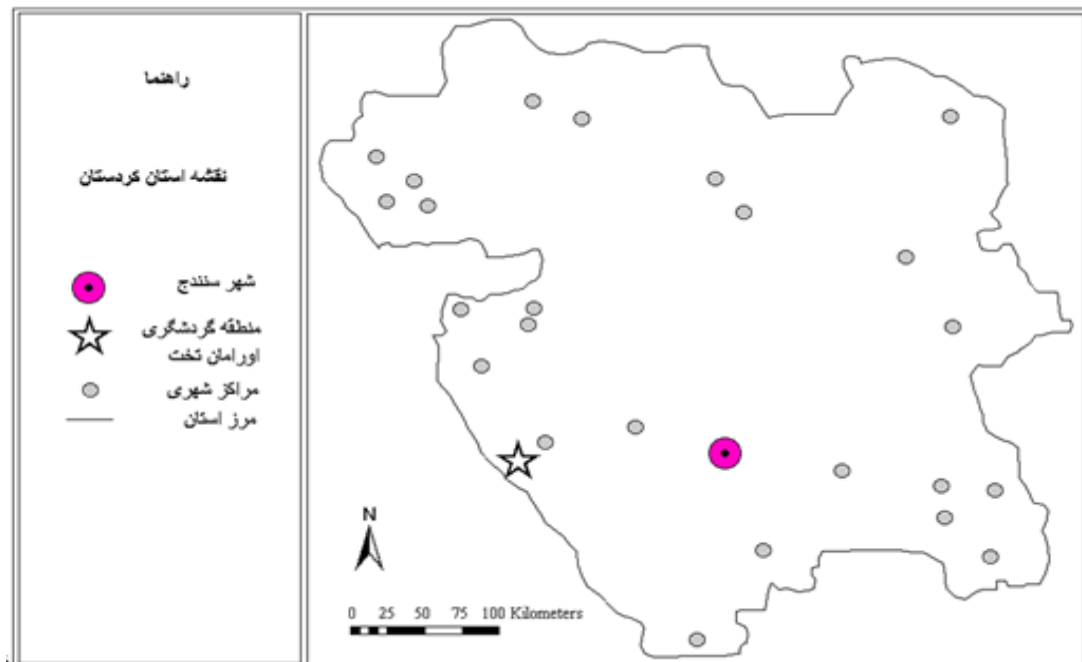
متغیرهای پژوهش، شامل ابعاد قابل شناسایی در سه زمینه محیطی، اقتصادی و اجتماعی مرتبط با محرومیت‌زدایی است، که به طور تفصیلی‌تر در جدول

۲۰۰۰ متری از سطح دریا قرار دارد. علاوه بر این، در حدود ۲۵۰۰ سال قدمت داشته و در ۷۰ کیلومتری جنوب غربی شهر سروآباد استان کردستان واقع شده است. شکل (۲) موقعیت منطقه نمونه گردشگری اورامان را در استان کردستان نشان می‌دهد. شایان ذکر است که مرز بین‌المللی ایران و عراق در نقشه شکل (۲) قابل استناد نیست.

ها، ظرفیت ایجاد شده در منطقه و میانگین کل ارزشیابی شدند.

۸-۱- محدوده و قلمرو پژوهش

منطقه نمونه گردشگری اورامان در موقعیت جغرافیایی ۳۵ درجه و ۴۴ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۳۰ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۳۱ دقیقه تا ۴۹ درجه و ۱۶ دقیقه طول شرقی و در ارتفاع نزدیک به

شکل شماره ۲- موقعیت منطقه نمونه گردشگری اورامان در استان کردستان (نگارندگان، ۱۳۸۸)

مردم به این آثار، سایت‌های اینترنتی مختلفی با ارائه مطالب و عکس‌های متنوع در دهه اخیر راه اندازی شده است، که با یک جستجوی اولیه می‌توان مطالب و عکس‌های مختلف قابلیت‌های گردشگری منطقه نمونه گردشگری اورامان را ملاحظه نمود.

منطقه نمونه گردشگری اورامان دارای ویژگی‌های منحصر به فردی است، که تا به حال کمتر شناسایی و بهره‌گیری شده است. با این تفاسیر، به منظور شناخت بیشتر آنها مشخصات کلی جاذبه‌های گردشگری در جدول (۱) به طور خلاصه آمده است. شایان ذکر است، به سبب جذابیت این آثار، و علاقه سازمان‌ها و

جدول شماره ۱- مشخصات کلی جاذبه‌های منطقه نمونه گردشگری اورامان (نگارندگان، ۱۳۸۸)

ردیف	عنوان/موضوع جاذبه گردشگری	مشخصات
۱	معماری اورامان (معماری سنگی)	خانه‌هایی که به صورت خشک‌چین و پلکانی با استفاده از سنگ ساخته شده‌اند. مردم منطقه به وسیله متخصصان خود، کار معماری و بنایی را انجام می‌دهند. این وضعیت برای افراد غیربومی شگفت‌انگیز و جذاب است. خانه‌ها شیب تندی دارند و پشت‌بام پایینی به منزله حیاط خانه بالاست.
۲	موسیقی، شعر و ترانه‌های اورامان	در اورامان به غیر از دف و نوعی نی که به آن شمشال می‌گویند، از آلات دیگری استفاده نمی‌شود. بیشتر ترانه‌های اورامی به صورت تبادل دو گروه خواننده و گروه همراه با کف زدن اجرا می‌شود.
۳	رودخانه سیروان	این حوضه با وسعت ۷۵۰۰ کیلومتر مربع و طول ۲۱۳ کیلومتر از پرآب‌ترین حوضه‌های آبخیز ایران و کردستان محسوب می‌شود، به طوری که ۲۸ میلیارد متر مکعب آبهای سطحی استان در این حوضه جریان دارد. شرایط توپوگرافی در این حوضه، زمینه اجرای پروژه‌های اقتصادی مختلف را فراهم نموده است (معذی‌نژاد و احمدی، ۱۳۸۳: ۷۵).
۴	بازی‌های محلی اورامان	بسیاری از آنها فراموش شده، اما در بطن بازی‌های منطقه، علاوه بر ورزش و تفریح برای کودکان و نوجوانان به آنها آموزش داده می‌شود. قلقان ^۳ ، بیلان ^۴ ، همدانه‌مه‌ئه‌لی ^۵ ، خانه خانایله و جوجو (قایم باشک) از مهمترین بازی‌های منطقه اورامان هستند.
۵	آبشار بل ^۶	یکی از پتانسیل‌های زیبا و جذاب گردشگری آبشار بل است.
	چشم‌انداز طبیعت اورامان (ژئومرفولوژی و اقلیم)	شامل پدیده‌های خاص ژئومرفولوژیک و دیدنی است. از لحاظ اقلیمی نیز در ایام زمستان سرد و پر برف و باران است و در تابستان نیز هوای مطبوع و مناسبی دارد.
۶	پوشش گیاهی (درختان، درختچه‌ها و گیاهان)	شامل انواع درخت، درختچه و گیاهان خوراکی، علوفه‌ای و گل‌های وحشی خوش رنگ و بو و طبی است. درختان همانند: ون، تنگز، میلو و گیاهان، مانند: ریواس، پیچک، کرفس، شنگ، به‌زرا، هاله‌کوک، ترشکه، گیلاخه، کنگر، گل گاو زبان.
۷	صنایع دستی	شامل: گیوه، فرنجی، نمد، فاشق و چنگال چوبی، شانه، جاجیم، سبد، در و پنجره‌های چوبی.
۸	پوشاک مردم (لباس محلی)	لباس‌های محلی کردی با طرح‌ها و رنگ‌های زیبا و شاد، لباس مردان از چوخه (پیراهن)، پانتول (شلوار)، شال، دستار، فرنجی تشکیل شده و گاهی نیز جافی، شال و پیراهن بلند می‌پوشند. شاپان ذکر است، لباس‌های خاص فصل زمستان و تابستان با طرح‌های ویژه منطقه اورامان وجود دارد.
۹	مراسم باستانی و مذهبی	جزو مراسم‌های بسیار غنی روزگاران کهن منطقه اورامان است، که به برکت اسلام، جایگاه ویژه‌ای در میان ساکنان بومی و مردم خارج از منطقه دارد. یکی از مراسمی که همه ساله در اورامان برگزار می‌شود و از احترام و ویژگی‌های خاصی برخوردار است، عروسی امامزاده پیرشالیار است.*

* برای اطلاعات بیشتر به وب سایت سازمان‌ها و مراکز مرتبط با گردشگری استان کردستان و CD های منتشر شده توسط سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری مراجعه شود.

³. Gholgholan

⁴. Billan

⁵. Hamathane Masalle

⁶. Bell

۲- مفاهیم، دیدگاه‌ها و مبانی نظری

۱-۲- تعاریف و مفاهیم

۱-۱-۲- ارزشیابی مشارکتی روستایی (PRA)

PRA یا به عبارتی «ارزشیابی مشارکتی روستایی» تکنیکی است، که برای جمع‌آوری اطلاعات بر مبنای اطلاعات جامعه و نیازهایشان برای استفاده در برنامه‌های توسعه جامعه و سوادآموزی به کار می‌رود. روش PRA می‌تواند فهم روستاییان را در درک مشکلات و فرصت‌های خود افزایش دهد و کنترل آنها را بر انتخاب‌ها و برنامه‌هایشان افزایش داده، فرآیندی را آغاز کند که می‌تواند از طریق اجرای برنامه یا مدیریت ابتکارات محلی و حداقل نظارت اجتماع بر طرح‌های دولتی ادامه یابد (Heaver, 1992: 65).

روش ارزیابی مشارکتی روستایی منابع بسیاری دارد. سهل‌الوصول‌ترین منبع آن ارزیابی سریع روستایی است، که از آن نشأت گرفته است. ارزیابی سریع روستایی نیز خود در دهه ۱۹۷۰ و اوایل دهه ۱۹۸۰ به عنوان پاسخی به مشاهدات مغرضانه از توسعه گردشگری روستایی (بازدید کوتاه از مناطق روستایی توسط متخصصان شهری) و بسیاری از نواقص و هزینه‌های کلان روش‌های آمارگیری پرسشنامه‌ای مطرح شد (Caruthers & Chambers, 1981: 407, and Chambers, 1989).

- مفاهیم اصلی PRA

توانمندسازی: دانش قدرت است. دانش از فرایند ها و نتایج تحقیقات بر می‌خیزد و باید در اختیار مردم محلی قرار گیرد. پس انحصار اطلاعات که برای برنامه ریزی و تصمیم سازی ضروری است، باید شکسته

شود و اطمینان در مردم ملی ایجاد شود تا بتوانند تجدید قوا کنند.

تغییر جهت: فرایند PRA محققان را به آموزشگر و شنونده جهت را به تفکر و مقدرات محلی تغییر می‌دهد. محققان باید روش جدیدی را بیاموزند. محققان باید از نگرش متکبران‌های که روستاییان را احق می‌دانند، دور شوند.

محلی کردن: استفاده وسیع از امکانات محلی، مشارکت فعال، تشویق روستاییان در سهم شدن در ارزیابی‌ها و احساس لذت و شادمانی از ارزشیابی PRA باید جذاب باشد تاکید در این رهیافت بر فرایند است، نه سرعت.

جامعیت: افزایش حساسیت با توجه به فرایند، شامل گروه‌های حاشیه‌ای و روستاییان پیشرو، زنان، بچه‌ها، پیران و بینوایان (www.sil.org, 1999).

- اصول PRA

اصول روش ارزیابی مشارکتی بیشتر استنتاجی است، تا استخراجی. این اصول با آزمودن شیوه‌ها، یافتن شیوه‌های کارآمد و ناکارآمد و طرح چرایی آن به دست آمده‌اند. متخصصان، اصول متفاوتی را برای PRA بر خواهند شمرد، که در طول زمان تکامل یافته‌اند و مهمترین آنها عبارتند از (Conway, 1988):

- یادگیری به همراه جامعه و در جامعه؛
- مشارکت از طریق مشاهده؛
- انعطاف‌پذیری و عدم تشریفات؛
- توالی (چیت‌سازان، ۱۳۷۹: ۸)؛
- تعادل بهینه؛
- تنوع‌جویی در جمع‌آوری اطلاعات (وزارت جهاد سازندگی، ۱۳۷۸: ۲۱).

- ابزار و تکنیک‌های PRA

در سطح علمی و چه در سطح اجرایی - کاهش می‌یابد. گذر از نظریات و حصول موفقیت‌های اجرایی در کشورهای مختلف و به ویژه در مناطق در حال توسعه، نشانه تطابق دیدگاه‌ها و نظریات توسعه مشارکتی در پیشبرد اهداف توسعه پایدار مناطق جغرافیایی است.

کاربرد PRA در مطالعات علمی و اجرایی، در بسیاری از کشورهای جهان، به ویژه هند، بنگلادش، پاکستان، کانادا، نپال، نیجریه، بنگال، آفریقای جنوبی، سریلانکا، زیمبابوه و چین مرسوم و معمول شده است، بویژه در عرصه روستایی به کارگیری رهیافت PRA در مطالعات، شیوه غالب مورد استفاده کارگزاران و مصلحان توسعه روستایی شده است، اما در ایران، تعداد مطالعاتی که با استفاده از PRA انجام گرفته است، در مقایسه با پژوهش‌هایی که با روش پیمایشی صورت گرفته، بسیار اندک است. روش مذکور بر پایه مصاحبه و درگیر کردن مردم در فرآیند تولید راه‌حل‌هاست (رفعیان، توکلی و هودسنی، ۱۳۸۵: ۴۸).

۲-۲-۲- چارچوب نظری توسعه گردشگری

گردشگری ماهیتاً پدیده‌ای فضایی (جغرافیایی) است و گروهی از مردم را شامل می‌شود، که از موطن خود به مناطق و مکان‌های دیگر می‌روند. گردشگری نیز همانند بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی، معادله‌ای دو سویه است. در یک سوی آن عرضه و در سوی دیگر آن تقاضا قرار دارد. تفاوت آن با فعالیت‌های دیگر اقتصادی در این است که در فعالیت‌های تولیدی معمولاً محصول عرضه را برای ارائه به مصرف‌کننده به محل تقاضا حمل می‌کنند، در حالی که برای توسعه گردشگری باید تقاضا را جابه

- مصاحبه نیمه سازمان‌یافته؛

- مصاحبه با افراد آگاه و مطلع کلیدی؛

- مشاهده مستقیم و سازمان‌یافته؛

- ترسیم نقشه اجتماعی روستا (هدایتی، ۱۳۸۷: ۶۱).

۲-۱-۲- منطقه یا مناطق نمونه گردشگری

بر اساس تعریف، «منطقه یا مناطق نمونه گردشگری»، به محدوده‌هایی گفته می‌شود، که در جوار جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی، مذهبی، طبیعی و گردشگری کشور ایجاد می‌شود و بر اساس ظرفیت در چهار سطح بین‌المللی، ملی، استانی و محلی تعیین می‌گردند. هر منطقه دارای مراکز خدماتی، رفاهی، فرهنگی، گردشگری، از جمله واحدهای اقامتی، پذیرایی، خرید، تولید و عرضه صنایع دستی و فرهنگی، هنری، تفریحی، ورزشی، پارک‌ها و سایر خدمات گردشگری خواهد بود (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، قوانین و مقررات مربوط به مناطق نمونه گردشگری، ۱۳۸۸: ماده ۱ و ماده ۲).

۲-۲- دیدگاه‌ها و مبانی نظری

۲-۱-۲-۲ PRA

دیدگاه‌ها و نظریات مشارکتی، اساساً در مباحث برنامه‌ریزی و مدیریتی به طور گسترده در سطح دنیا کمتر از نیم قرن است، که به طور ملحوظ مطرح شده است. همچنانکه در قسمتهای گذشته اشاره گردید، PRA شیوه‌ای مشارکتی است که نظریات برنامه‌ریزی از پایین به بالا را پوشش می‌دهد. چنانچه این شیوه متناسب با ویژگی‌های مناطق جغرافیایی به خوبی استفاده شود، احتمال خطا و لغزش در برنامه‌ها - چه

همانند مولدی برای تعداد زیادی از فعالیتهای اقتصادی عمل می‌کند.

- گردشگری، تقاضا را برای صنایع دستی، هنرهای سنتی و فعالیتهای که نیاز به نیروی کار بیشتری دارند، بالا می‌برد.

صنعت گردشگری در نواحی مختلف می‌تواند سهمی در متنوع‌سازی اقتصادی و توسعه پایدار داشته باشد و با ایجاد اشتغال و درآمد موجب توسعه نواحی روستایی گردد. اگر چه مشاغل مربوط به این صنعت خیلی تخصصی و پر درآمد نیستند، با این حال، منافع زیادی را نصیب روستاییان می‌کنند. گردشگران برای اقامت، خرید کالاهای محلی و سایر نیازمندیهای خود، پول پرداخت می‌نمایند. این پولها در فعالیتهای محلی جریان پیدا می‌کند و موجب تحرک روستاییان در برآوردن نیازهای بازدیدکنندگان می‌شوند (Gregory, 1992: 6). از دیگر آثار توسعه گردشگری، مربوط به اکولوژی است، که روش آن از تخریب به سوی حفاظت است و نیز ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی که به حفظ یا تغییر وضع موجود منجر می‌شود (Aronsson, 1994:77).

محرومیت، پدیده‌ای است چند بُعدی و به تبع آن از راههای مختلف بر زندگی مردم تأثیر می‌گذارد و فقرا مستعد بالاترین درجه آسیب‌پذیری در عرصه‌های فقدان سلامت، آشفتگی اقتصادی و بیماری‌های طبیعی هستند. محرومیت به رشد انسانی لطمه می‌زند، توسعه انسانی را محدود کرده، و مانع سرمایه‌گذاری انسانی مورد نیاز برای دستیابی به رفاه خانواده می‌گردد. گردشگری حامی فقرا و رفع محرومیت، می‌تواند در بسیاری از کشورهای در حال توسعه به کار گرفته شود. «گردشگری محرومیت‌زدایی» نوعی از

جا نمود؛ به عبارت دیگر، در عرضه و تقاضای گردشگری، این بازار یا تقاضاست، که از حوزه جغرافیایی خود باید جابه‌جا شود، چرا که منابع عرضه عموماً ثابت است (سعیدی، ۱۳۷۷: ۱۷).

در تدوین چارچوب نظری برنامه توسعه گردشگری، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: هدف- گذاری‌ها، تدوین استراتژی یا راهبردهای کلان، تعریف راهکارها یا تاکتیک‌های اجرایی و تدوین و تعریف عملیات اجرایی. در قالب این مراحل که با قیودات کمی و کیفی همراه است، می‌توان آنها را به صورت عددی نیز تعریف نمود (رهنمایی، ۱۳۸۲: ۱۴).

در زمینه توسعه منطقه‌ای، رویکردها و راهبردهای مختلفی نظیر رویکردهای اقتصادی، اجتماعی، کالبدی - فضایی و جامع مطرح است. راهبرد توسعه روستایی و راهبرد توسعه پایدار، از جمله راهبردهایی هستند که رویکردی جامع نسبت به برنامه‌ریزی توسعه روستایی دارند (رضوانی، ۱۳۸۳: ۹۲). علاوه بر این، گردشگری روستایی و منطقه‌ای، به عنوان ابزاری برای تولید و اشتغال و توسعه اقتصادی در سطح منطقه می‌تواند امیدهایی برای کاهش فقر فراهم آورد (Slee, 1997: 81). در نگرشی دیگر، گردشگری به عنوان موتور محرکه توسعه روستایی معرفی شده و در این زمینه دلایلی نیز مطرح نموده است (Grefe, 1993: 23):

- هر فعالیت صادراتی سازماندهی شده و توسعه یافته است؛ گردشگری نیز منبع شغل و درآمد به شمار می‌رود.

- گردشگری بر خلاف سایر کالاها، خدمات و فرآورده‌های کشاورزی، کارهای عمومی، بیمه و ...

گردشگری است، که در پی فراهم نمودن مزایایی ویژه برای فقراست، که ممکن است اقتصادی، اجتماعی، زیست-محیطی و یا فرهنگی باشد و تا زمانی که نیازمندان مزایایی از گردشگری به دست می‌آورند، می‌توان آن را «گردشگری حامی فقرا یا محرومیت-زدایی» نامید. حتی اگر سهم افراد متمول بیشتر از فقرا باشد (صادقی، ۱۳۸۴). کاکوانی و پرنیا (Kakovani and Parnia) آن را پروژه‌ای تعریف می‌کنند، که تهیدستان را قادر می‌نماید تا به گونه‌ای فعال در فعالیت‌های اقتصادی شرکت کرده، از آن بهره‌مند گردند (Wearing, 2008). متناسب با مبانی نظری تحقیق حاضر، شکل (۳) مدل آثار گردشگری بر کاهش فقر و محرومیت را نشان می‌دهد.

گردشگری است، که در پی فراهم نمودن مزایایی ویژه برای فقراست، که ممکن است اقتصادی، اجتماعی، زیست-محیطی و یا فرهنگی باشد و تا زمانی که نیازمندان مزایایی از گردشگری به دست می‌آورند، می‌توان آن را «گردشگری حامی فقرا یا محرومیت-زدایی» نامید. حتی اگر سهم افراد متمول بیشتر از فقرا باشد (صادقی، ۱۳۸۴). کاکوانی و پرنیا (Kakovani and Parnia) آن را پروژه‌ای تعریف می‌کنند، که تهیدستان را قادر می‌نماید تا به گونه‌ای فعال در فعالیت‌های اقتصادی شرکت کرده، از آن بهره‌مند گردند (Wearing, 2008). متناسب با مبانی نظری تحقیق حاضر، شکل (۳) مدل آثار گردشگری بر کاهش فقر و محرومیت را نشان می‌دهد.

شکل شماره ۳- مدل آثار گردشگری بر کاهش فقر و محرومیت (نگارندگان، ۱۳۸۸)

در عین حال، اندیشه‌های مرتبط با تأثیر گردشگری بر توسعه اقتصادی و کاهش محرومیت، از اصلی‌ترین مباحث قابل طرح است.

مطرح شدن اندیشه گردشگری پایدار در محیط ارتباط تنگاتنگ آن با توسعه پایدار، به عنوان یک گرایش نظری منسجم‌کننده پایداری زیست-محیطی، فرهنگی، اقتصادی، در برگیرنده تمامی وجوه قابل انتظار در گسترش و توسعه گردشگری است. در این پژوهش، سعی شده است، از طریق بررسی مؤلفه‌های قابل انتظار در سه وجه مذکور، با استفاده از تکنیک PRA (روش گروه‌های بحث)، نسبت به میزان

در رابطه با نظریه‌های مرتبط با گردشگری، موارد بسیار زیادی مطرح شده است، که در منابع علمی متعددی بررسی شده است، اما آنچه در این پژوهش به عنوان پایه نظری موضوع می‌توان به آن اشاره نمود، همانا اندیشه‌ای است که مؤید توجه ویژه به مناطق نمونه گردشگری است. بنیان این اندیشه بر تئوری مرکز و قطب رشد در علوم جغرافیایی تبیین شده است، که به عنوان تأثیر این گونه مناطق در تراوش توسعه در سطح منطقه قلمداد می‌گردد. آثاری که همراه با رشد اقتصادی، محرومیت‌زدایی، خروج از انزوا، پیوند به اقتصاد ملی و همچنین، تحرک بخشیدن به منابع باشد.

می‌تواند نصیب افرادی گردد که از درآمد و مشارکت اقتصادی مستقیم محروم هستند؛

- آثار بر خانوارها: گردشگری می‌تواند بر خانوارهای فقیر به شیوه‌های مختلفی، به غیر از جریان‌های نقدی اثر گذارد، که شامل آثار مثبت، همچون دسترسی به اطلاعات، بازارها و زیرساخت‌ها و آثار منفی، مانند رقابت برای زمین و آب می‌شود.

۳-۱- درآمد و اشتغال

خودکفایی کامل اهالی روستای اورامان در گذشته - ای نه چندان دور، نشان از آن دارد که مردم این منطقه - اعم از زن و مرد - هرگز از کار و تلاش به ستوه نیامده و از تمام قدرت فکری و بدنی خویش در جهت تأمین مایحتاج خود بهره گرفته‌اند. به طور کلی، منابع درآمدی در روستای اورامان شامل فعالیت‌های کشاورزی، صنایع دستی، فعالیت‌های خدماتی و سایر شیوه‌های معیشتی هستند.

در بخش کشاورزی باید عنوان نمود که با توجه به نبود زمین هموار کافی، فعالیت‌های کشاورزی بیشتر زراعتی نبوده، غالباً باغداری است. با توجه به کمبود زمین هموار، متأسفانه محصولات این بخش فقط برای مصرف روستاییان است و مازاد تولیدی ندارند. در بخش خدماتی، شامل مواردی همچون فعالیت در امور حمل و نقل و خدمات دولتی است. کار در بخش حمل و نقل به صورت جابه جایی مسافران از روستا به روستاهای اطراف، شهرستان‌های اطراف و مرکز استان است. وسایل حمل و نقل موجود در روستا،

محرومیت‌زدایی از دیدگاه مردم پرداخته شود. قطعاً یک مکان یا منطقه گردشگری زمانی منجر به توسعه پایدار خواهد شد که به افزایش درآمد، ایجاد اشتغال، ایجاد زیرساخت‌ها و همچنین سایر مؤلفه‌های محرومیت‌زدایی منجر گردد.

۳- یافته‌های پژوهش

تجربیات نگارندگان در طی انجام تحقیق با طرح - های مشارکتی منطقه نمونه گردشگری نمونه اورامان (همانند طرح‌های مشارکتی توسعه کالبدی اورامان با روش PRA) و مهمتر از این، مشارکت مطلوب گروه - های هدف در تحقیق حاضر، منتج به یافته‌هایی گردید که با اطمینان و قابلیت بالا، قادر به تحلیل وضعیت‌ها، متناسب با اهداف مورد نظر تحقیق هستند.

آثار گردشگری در رفع محرومیت‌زدایی و فقر می - تواند متفاوت باشد. با وجود این، می‌توان آن را به سه دسته آثار مستقیم، غیرمستقیم و القایی تقسیم نمود. آثار مستقیم گردشگری بر کاهش محرومیت، با توجه به ویژگی‌های منطقه اورامان عبارتند از:

- درآمد کارگران از مشاغل یا مؤسسات کوچک گردشگری؛

- درآمد و عایدات غیر کارگری: درآمد غیر کارگری به طور معمول به جای فرد به جامعه تعلق می‌گیرد و از منابع مختلفی به دست می‌آید: گردشگری اجتماعی، هدایای گردشگران یا شرکت - های گردشگری، عایدات حاصل از مجوزهای پارک و سایر منابع مرتبط. سهم قابل توجهی از این درآمدها

کارگری و باغداری مشغول به کار هستند. در یک جمع‌بندی می‌توان گفت حدود ۸۰ درصد از مردم روستا، درآمدی زیر ۳۰۰ هزار تومان در ماه دارند. شایان ذکر است، درآمدی که از بخش باغداری به دست می‌آید، ثابت نبوده، به شرایط آب و هوایی بستگی دارد. ذکر این نکته ضروری است، که قسمت اعظم زمین‌های باغی، متعلق به کاشت درختان گردوست.

شامل چند دستگاه مینی‌بوس، وانت، سواری و کامیونت است. در بخش فعالیت‌های دولتی می‌توان به اشتغال در آموزش و پرورش، مرکز بهداشت و درمان، تعاونی روستایی، دهیاری، کمیته امداد و جایگاه سوخت اشاره نمود. جدول (۲) میزان و منابع درآمد روستاییان را در روستای اورامان نشان می‌دهد. بر همین اساس، مشاهده می‌گردد که حدود ۶۵ درصد مردم روستا، درآمدی زیر ۲۰۰ هزار تومان دارند، که قشر عمده جمعیت روستا را شامل شده، در بخش‌های

جدول شماره ۲- میزان و منابع درآمد مردم منطقه اورامان

میزان درآمد	درصد میزان درآمد	منابع درآمدی	درصد منابع درآمد
زیر ۱۰۰ هزار تومان	۱۵	کارگری	۳۵
۲۰۰ تا ۳۰۰ هزار تومان	۵۰	باغدار	۲۵
۳۰۰ تا ۴۰۰ هزار تومان	۲۰	خدماتی	۲۵
۴۰۰ تا ۵۰۰ هزار تومان	۱۰	دامپروری	کمتر از ۵ درصد
بیشتر از ۵۰۰ هزار تومان	۵	سایر	۱۰

وضعیت متوسط و ضعیف قرار دارند. شایان ذکر است که درآمد این درصد از مردم کمتر از ۳۰۰ هزار تومان است.

علاوه بر موارد بالا، جدول (۳)، وضعیت اقتصادی مردم را با توجه به شرایط و مفهوم دارا و ندار در منطقه اورامان نشان می‌دهد. همان‌طور که از جدول (۳) استنباط می‌گردد، ۷۵ درصد از مردم منطقه در

جدول شماره ۳- وضعیت اقتصادی مردم با توجه به شرایط و مفهوم دارا و ندار در منطقه اورامان

وضعیت درآمد	بسیار خوب	خوب	متوسط	ضعیف	بسیار ضعیف
درصد	-----	۲۰ درصد	۴۵ درصد	۳۰ درصد	۵ درصد

تسهیلاتی برآورد گردیده است؛ به طوری که در صورت مراجعه بیش از حد ظرفیت مشخص شده، محیط‌های فیزیکی، اجتماعی و زیست- محیطی منطقه

۲-۳- تعیین و محاسبه ظرفیت تحمل منطقه در این روش، ظرفیت نهایی با توجه به شرایط فیزیکی، زیست- محیطی، اجتماعی - فرهنگی و

خدماتی، ظرفیت تحمل واقعی منطقه محاسبه می‌گردد:

$Cf1 =$ محدودیت زیست - محیطی منطقه که شامل سه فاکتور است:

محدودیت پوشش اراضی: در صورتی که منطقه دارای پوشش‌های با اهمیتی مانند مراتع باشد، از کل فضای منطقه کسر و محاسبه می‌گردد.

محدودیت شیب: شیب‌های بالای ۵۰ درصد برای کاربری گردشگری مناسب نیستند.

محدودیت حریم آب‌های سطحی: در صورتی که در منطقه آب‌های سطحی موجود باشد، باید حریم آن را در نظر داشت.

$Cf2 =$ مقدار فضایی که برای استفاده مردم بومی برای گذران اوقات فراغت فعالیت‌های روزمره در منطقه مصروف می‌گردد. از آنجا که منطقه مورد مطالعه، با فعالیت‌های روزمره مردم بومی تداخلی ندارد، بنابراین، با در نظر گرفتن حدود ۱۰ درصد از فضای کل منطقه برای استفاده مردم بومی، مقدار $Cf2$ برابر ۲۱۵۰۰ متر مربع برآورد می‌گردد.

$Cf3 =$ مقدار فضایی از منطقه است، که برای ایجاد زیرساخت‌ها، تسهیلات و خدمات مناسب در نظر گرفته شده است. بنابراین، با فرض احداث ۱۵ درصد از سطح منطقه برای موارد مذکور، $Cf3$ برابر ۱۴۳۳۳ متر مربع خواهد بود. جمع محدودیت‌های منطقه مساوی ۳۵۸۳۳ متر مربع است. بنابراین، با جاگذاری این مقدار در رابطه ظرفیت تحمل فیزیکی و جاگذاری تعداد به دست آمده در رابطه (۲) ظرفیت واقعی منطقه به دست می‌آید:

جوابگو نبوده، دچار خسارت می‌گردند. بنابراین، با تعیین ظرفیت‌های تحمل منطقه، حد نهایی استفاده از منطقه مشخص می‌شود، تا از وارد آمدن خسارت جلوگیری شود. برای تحلیل این وضعیت - که تا چه میزان روند جذب گردشگر به ظرفیت تحمل منطقه نزدیک است - به تحلیل موضوع پرداخته‌ایم. این روش شامل سه مرحله محاسبه ظرفیت تحمل فیزیکی، ظرفیت تحمل واقعی و ظرفیت بُرد تحمل واقعی و ظرفیت بُرد مؤثر است:

محاسبه ظرفیت تحمل فیزیکی: در این مرحله بر اساس رابطه (۱)، ظرفیت ابتدایی منطقه برای جذب گردشگر محاسبه می‌گردد.

$$Pcc = A \times V / A \times RF \quad (1) \text{ رابطه}$$

$$Pcc = \text{ظرفیت تحمل فیزیکی}$$

$A =$ مساحت پهنه مناسب برای استفاده گردشگری

$$A = 215000$$

$V =$ مقدار فضایی که هر بازدید کننده نیاز دارد، تا به حد راحتی جابه جا شود.

$$V / A = 1/4$$

$RF =$ مدت زمان قابل استفاده بودن محل / میانگین طول زمان یک بازدید

$$RF = 10/12$$

$$Pcc = 30000 \text{ نفر در طول ماه}$$

۳-۲-۱- محاسبه ظرفیت تحمل واقعی منطقه در این مرحله، بر اساس فاکتورهای زیست - محیطی، اجتماعی - فرهنگی و تسهیلاتی، زیرساختی،

رابطه (۲)

$$\sum Cf = 35833 \times 0.25 \times 1 = 8958$$

$$Rcc = \sum Cf - Pcc$$

$$Rcc = 35833 - 8958.25 = 26876$$

بلند مدت (۱۴۰۵) با فرض بهره‌برداری از سال ۱۳۹۰ به شرح زیر در مورد گردشگران داخلی و خارجی منطقه اورامان برآورد می‌گردد:

۳-۳-۱- برآورد گردشگران منطقه

با توجه به مراحل این تکنیک و موقعیت‌های مختلف، سه سناریو برای تعیین نرخ رشد و تعداد گردشگران به دست آمد. این سناریوها، برای برآورد تعداد گردشگران در سال‌های ۱۳۹۵، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۵ بر اساس سه فرض، ادامه روند گذشته، خوشبینانه (افزایش نرخ متوسط رشد سالانه) و بدبینانه (کاهش متوسط نرخ رشد سالانه) نسبت به دوره گذشته است.

بر اساس محاسبات مذکور، ظرفیت تحمل واقعی روزانه، تعداد ۲۶۸۷۶ نفر در کل منطقه نمونه گردشگری اورامان است.

۳-۳-۲- برون‌یابی تمایل منطقه

بر اساس تکنیک برون‌یابی، تقاضاهای آینده منطقه در افق‌های کوتاه مدت (۱۳۹۵)، میان مدت (۱۴۰۰) و

جدول شماره ۴- برآورد تعداد گردشگران طی سال‌های ۱۳۹۵ - ۱۴۰۵

شماره سناریو	مفروضات	متوسط نرخ رشد سالانه (درصد)	تعداد گردشگران سال ۱۳۹۵ (نفر)	تعداد گردشگران سال ۱۴۰۰ (نفر)	تعداد گردشگران سال ۱۴۰۵ (نفر)
۱	خوشبینانه	۱۲	۳۵۰۰۰۰	۶۰۰۰۰۰	۱۰۵۰۰۰۰
۲	ادامه روند	۸	۲۴۰۰۰۰	۳۸۰۰۰۰	۷۲۰۰۰۰
۳	بدبینانه	۴	۲۲۰۰۰۰	۲۸۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۰

شده است تا گردشگری، رشدی بیش از گذشته داشته باشد. از طرفی، برنامه‌های در دست اقدام و پیش‌بینی شده، از جمله احداث هتل و آسفالت نمودن مسیرهای ارتباطی، نویدبخش توسعه سریع امکانات و خدمات گردشگری در منطقه است، که در نهایت، رشد درخور توجهی را در میزان تقاضای گردشگری به دنبال خواهد داشت. با توجه به موارد بالا، نرخ تقاضای آتی فراتر از روند گذشته و با نرخ رشد ۸ درصدی (خوشبینانه) در نظر گرفته و به صورت جدول (۵) پیش‌بینی شده است.

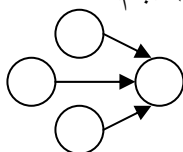
پیش‌بینی انجام گرفته با استفاده از مدل نمایی، بیانگر آن است، که تقاضای گردشگری در منطقه مورد مطالعه با نرخ ۸ درصد در حال افزایش است، اما از آنجا که نمی‌توان پویایی حاکم بر محیط داخلی و خارجی منطقه را نادیده گرفت، باید این عوامل را نیز بررسی و تحلیل نمود، تا پیش‌بینی‌های صورت گرفته، مبنای بهتری برای تصمیم‌گیری و تعیین اهداف آینده فراهم آورند. افزایش قابل توجه رفاه اقتصادی مردم و افزایش وسایل نقلیه شخصی، توسعه زندگی شهرنشینی و احساس نیاز مردم به مسافرت، موجب

جدول شماره ۵- پیش‌بینی روند تقاضای گردشگران داخلی ورودی به منطقه اورامان

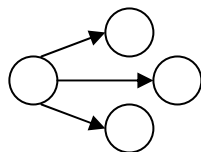
سال	حجم تقاضای گردشگری
۱۳۹۵	۳۵۰۰۰۰
۱۴۰۰	۵۲۰۰۰۰
۱۴۰۵	۷۰۰۰۰۰

جام^{۱۰}: وقتی که، چندین فعالیت به یک رویداد ختم شود. مثل رویداد (۴) در شکل (۵)، این رویداد نشانه‌های پایان همزمان چند فعالیت است.

شکل (۵) (جام)

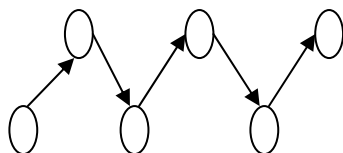

(منبع)

مسیر^{۱۱}: قسمتی از یک شبکه که انشعاب ندارد. تفاوت مسیر با زنجیر در این است، که زنجیر در یک جهت است، در حالی که مسیر در یک جهت نیست. شکل (۶) نمونه مسیر استخراج شده از اتصال است. مثال دیگر: مسیر بحرانی در یک شبکه، مصداق مسیر است.

شکل (۶)

قبل از بیان ماتریس ارزشیابی آثار گردشگری منطقه اورامان، لازم است در مورد روش‌های به کار گرفته شده در ماتریس توضیحاتی ارائه گردد.

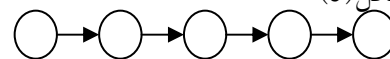
۳-۴- روش‌های به کار گرفته شده در ماتریس

الف) شبکه سی‌پی‌ام: این نام از حروف اول اصطلاح «Critical Path Method = CPM» برگرفته شده و به زبان فارسی «روش مسیر بحرانی»^۷ ترجمه شده است (شیرزاد، ۱۳۸۷: ۶۷).

ب) زنجیر^۸: توالی چند رویداد و فعالیت در یک خط را زنجیر می‌گویند. در هر شبکه می‌توان چند زنجیر را مشاهده نمود. زنجیر نشانه تعدادی فعالیت وابسته به یکدیگر است.

ج) منبع^۹: هنگامی که از یک رویداد، چند فعالیت خارج می‌شود. در این شکل (۴)، رویداد (۱) رویداد منبع است، که نشانه شروع همزمان چند فعالیت است.

شکل (۴)

¹⁰ - Sink = Si

¹¹ - Path = Pa

⁷ - Critical Path Method = CPM

⁸ - Chain = Ch

⁹ - Source = So

جدول شماره ۶- ماتریس آثار منطقه نمونه گردشگری اورامان در محرومیت‌زدایی با روش PRA

میانگین کل	ظرفیت‌پذیر شده در منطقه	CPM وضعیت مؤلفه‌ها	میانگین نمره (اهمیت)	جاذبه‌های گردشگری								مؤلفه‌های قابل انتظار		
				مراسم سنتی	رویدادها و سیرال	لباس محلی	صنایع دستی	بازارهای محلی	چشم انداز طبیعی	آبشار بل	موسیقی محلی			معماری سنگی
۳.۵۵	۱۰	So	۵۱.۱۱	۶۰	۵۰	۳۵	۶۰	۳۵	۶۰	۵۰	۴۵	۶۵	شبکه‌ها و ارتباطات بین بخشی	منابع
۲۲.۵	۱۰	So	۳۵	۳۵	۵۰	۲۰	۴۰	۲۰	۳۵	۲۵	۲۵	۳۵	شبکه‌ها و ارتباطات فرابخشی	
۱۷.۵	۵	So	۳۰	۳۰	۴۵	۲۰	۳۵	۲۰	۳۵	۳۵	۲۵	۳۵	ضمانت‌های سازمانی	
۲۵.۵۵	۲۰	So	۳۱.۱۱	۳۰	۴۰	۲۵	۳۰	۲۵	۴۰	۳۵	۲۵	۳۰	اعتبارات	
۱۴.۷۲	۵	Ch	۲۴.۴۴	۵	۳۵	۱۵	۲۵	۱۵	۴۰	۳۵	۲۰	۳۰	سازمان اقدام	
۱۶.۳۸	۱۵	So	۱۷.۷۷	۱۰	۴۵	۱۰	۱۵	۱۰	۱۰	۳۵	۱۰	۱۵	تسهیلات	
۱۶.۶۶	۱۵	Ch	۱۸.۳۳	۱۰	۳۵	۱۰	۱۵	۲۰	۱۵	۳۵	۱۰	۱۵	امور زیربنایی	
۱۵.۸۳	۱۵	Ch	۱۶.۶۶	۱۰	۳۵	۱۰	۲۰	۱۰	۱۰	۳۵	۱۰	۱۰	تجهیزات	
۲۶.۹۴	۲۰	So	۳۳.۸۸	۴۵	۴۵	۱۵	۳۵	۱۰	۳۵	۴۵	۳۵	۴۰	علت وجودی	
۳۴.۷۲	۲۵	Si	۴۴.۴۴	۵۰	۵۵	۳۵	۵۵	۲۵	۵۵	۴۵	۳۰	۵۰	رسالت	
۲۵.۵۵	۲۰	Si	۳۱.۱۱	۳۰	۴۵	۲۰	۳۵	۲۰	۳۵	۳۵	۲۵	۳۵	اهداف سازگار	
۲۹.۷۲	۱۵	Si	۴۴.۴۴	۵۰	۵۵	۳۵	۵۵	۲۵	۵۵	۴۵	۳۰	۵۰	ایجاد تنوع و تعدد	
۱۳.۸۸	۱۰	So	۱۷.۷۷	۱۰	۲۰	۱۰	۳۰	۲۵	۲۵	۱۵	۱۰	۱۵	فراگیری	
۱۴.۴۴	۱۵	So	۱۳.۸۸	۱۵	۱۵	۱۰	۱۵	۱۰	۱۵	۲۰	۱۰	۱۵	دانش و تحصیلات	
۳۱.۶۶	۲۰	So	۴۳.۳۳	۵۵	۵۵	۳۰	۵۰	۳۰	۵۰	۴۵	۳۰	۴۵	همخوانی فرهنگی	
۲۵.۲۷	۱۵	So	۳۵.۵۵	۴۰	۴۰	۳۰	۴۰	۲۵	۴۰	۴۰	۳۰	۳۵	فعالیت‌ها و منابع محلی	
۲۷.۲۲	۱۵	So	۳۹.۴۴	۴۰	۴۰	۴۰	۴۵	۳۰	۳۰	۴۵	۳۰	۵۰	دانش بومی	
۲۹.۷۲	۲۰	Si	۳۹.۴۴	۵۰	۳۰	۴۵	۴۵	۳۵	۳۰	۳۵	۳۵	۵۰	تجارب سنتی و نوین	
۲۴.۷۲	۱۵	Ch	۳۴.۴۴	۴۵	۲۵	۴۵	۴۵	۳۰	۳۰	۲۰	۳۰	۴۰	آموزش	
۱۴.۱۶	۱۰	Ch	۱۸.۳۳	۴۰	۱۰	۳۵	۳۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	نمایشگاه	
۱۲.۲۲	۵	Ch	۱۹.۴۴	۳۵	۱۰	۳۵	۳۵	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۲۰	کارگاه	
۱۳.۰۵	۵	Ch	۲۱.۱۱	۳۵	۱۰	۳۰	۳۵	۱۰	۲۰	۳۰	۱۰	۱۰	تجزیه و تحلیل بازار	
۲۱.۱۱	۲۰	Ch	۲۲.۲۲	۳۰	۳۰	۲۰	۳۰	۱۰	۱۰	۳۰	۲۰	۲۰	جهت‌گیری اقدامات	
۷.۵	۵	Ch	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	ایجاد تعاونی	
۱۵.۵۵	۱۰	Ch	۲۱.۱۱	۳۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۵	۳۰	۱۰	۲۰	۱۵	سهام دانش	
۲۵.۸۳	۱۵	Ch	۳۶.۶۶	۵۰	۵۰	۳۰	۴۵	۲۰	۴۰	۳۵	۲۰	۴۰	ترویج و گستردگی	
۲۱.۹۴	۲۰	So	۲۳.۸۸	۳۰	۴۰	۱۰	۱۰	۱۰	۴۰	۳۵	۲۰	۲۰	مشارکت نژادی	
۱۴.۴۴	۱۰	So	۱۸.۸۸	۱۰	۲۰	۳۰	۳۰	۱۰	۳۰	۲۰	۱۰	۱۰	مشارکت جنسی	
۲۹.۱۶	۳۰	So	۲۸.۳۳	۲۰	۳۰	۳۰	۳۰	۱۰	۳۰	۳۰	۲۰	۲۵	همراهی زبانی	
۲۵.۸۳	۱۵	So	۳۶.۶۶	۵۰	۴۵	۲۵	۵۰	۱۵	۴۵	۴۵	۲۵	۳۰	گسترش قلمرو تماس‌های رسانه‌ای	
۱۰	۱۰	Ch	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	مکانیزم‌های اعمالی	
۱۷.۵	۱۰	Si	۲۵	۳۵	۳۰	۲۵	۴۰	۱۰	۳۵	۲۵	۱۰	۱۵	انتخاب	
۲۲.۷۷	۱۵	Si	۳۰.۵۵	۵۰	۲۰	۴۰	۵۰	۱۰	۳۰	۲۰	۲۵	۳۰	شاخص‌های تعهد	
۱۰.۵۵	۵	Si	۱۶.۱۱	۱۰	۱۰	۲۵	۲۰	۱۰	۲۰	۱۵	۱۰	۲۵	ملازمت	
۲۱.۳۸	۱۵	Si	۲۷.۷۷	۴۵	۳۵	۳۰	۴۰	۱۰	۳۰	۲۰	۱۰	۳۰	استمرار	
۲۶.۹۴	۱۵	Ch	۳۸.۸۸	۵۰	۴۰	۳۵	۵۰	۳۵	۴۵	۳۰	۲۵	۴۰	تسلسل اقدامات	
۲۳.۳۳	۱۵	Ch	۳۱.۶۶	۳۵	۲۰	۳۵	۴۰	۳۰	۴۰	۲۰	۲۵	۴۰	مدیریت مشارکتی	
۲۷.۲۲	۲۰	Si	۳۴.۴۴	۵۵	۱۵	۴۰	۴۰	۴۰	۱۵	۲۵	۴۰	۴۰	مدیریت مشارکتی	

ادامه جدول شماره ۶- ماتریس اثرات منطقه نمونه گردشگری اورامان در محرومیت‌زدایی با روش PRA

میانگین کل	ظرفیت ایجادشده در منطقه	مؤلفه‌ها (CPM) وضعیت	میانگین نمره (اهمیت)	جاذبه‌های گردشگری									مؤلفه‌های قابل انتظار	
				فراسمات سنتی	رومخانه سپهران	لباس محلی	صنایع دستی	بازی‌های محلی	چشم‌انداز طبیعت	آبشار بل	موسیقی محلی	معماری سنگی		
۲۴.۱۶	۲۰	Si	۲۸.۳۳	۳۵	۳۵	۲۵	۳۰	۱۰	۴۰	۳۰	۱۵	۳۵	ملاک‌ها	واکنش‌ها
۱۲.۲۲	۱۰	Si	۱۴.۴۴	۱۵	۵	۱۰	۱۰	۵	۴۰	۲۵	۵	۱۵	ارتباط محتوایی	
۱۴.۱۶	۱۰	Ch	۱۸.۳۳	۲۵	۲۰	۲۵	۵	۵	۲۰	۴۵	۵	۱۵	امکانات مناسب	
۲۶.۳۸	۱۰	Ch	۴۲.۷۷	۴۵	۴۵	۳۵	۴۰	۳۵	۷۰	۶۵	۲۰	۳۰	مفید بودن اقدامات	
۳۳.۳۳	۱۵	Ch	۵۱.۶۶	۸۵	۶۵	۵۵	۶۵	۴۵	۸۰	۷۰	۲۵	۷۵	ارزش بازدریافتی	
۱۰.۸۳	۵	Ch	۱۶.۶۶	۲۵	۳۵	۲۰	۲۰	۵	۲۰	۱۰	۵	۱۰	اقدامات اصلاحی	
۳۲.۵	۵	So	۶۰	۶۵	۶۵	۵۵	۵۵	۳۰	۷۵	۶۵	۳۵	۹۵	نوآوری محلی	
۳۲.۷۷	۱۵	So	۵۰.۵۵	۶۵	۵۵	۵۵	۴۵	۳۵	۳۵	۶۵	۲۵	۷۵	تعاملات پایدار	تغییرات ساختاری
۳۵.۸۳	۲۰	Si	۵۱.۶۶	۸۵	۶۵	۶۵	۵۵	۱۵	۶۵	۴۵	۲۰	۵۰	سازگاری با آمال	
۳۸.۳۳	۱۵	Si	۶۱.۶۶	۶۵	۷۵	۶۵	۵۵	۳۵	۸۵	۸۵	۲۰	۷۰	چشم‌اندازها	
۲۴.۱۶	۱۵	So	۳۳.۳۳	۳۵	۳۵	۲۵	۲۵	۳۰	۳۵	۴۵	۲۰	۵۰	روش‌بایی صحیح	
۱۵.۵۵	۱۰	So	۲۱.۱۱	۵	۵	۴۵	۳۵	۵	۱۰	۲۰	۳۵	۳۰	استفاده از ابزار	
۳۶.۶۶	۱۰	Ch	۶۳.۳۳	۹۰	۴۵	۸۵	۷۵	۴۵	۵۵	۷۵	۵۰	۵۰	پذیرش اجتماعی	
۲۶.۳۸	۲۰	Ch	۳۲.۷۷	۳۰	۳۵	۴۵	۴۵	۲۰	۱۰	۳۵	۳۵	۴۰	الگوی خدمات	تغییرات کارکردی
۲۱.۱۱	۵	Ch	۳۷.۲۲	۶۵	۳۰	۳۵	۳۵	۴۵	۱۰	۱۰	۶۵	۴۰	فعالیت گروهی	
۱۶.۹۴	۵	Si	۲۸.۸۸	۵۵	۲۰	۳۵	۲۵	۴۵	۱۵	۱۰	۲۵	۳۰	مدیریت جمعی	
۲۰.۵۵	۱۰	Si	۳۱.۱۱	۱۵	۳۵	۴۵	۴۵	۵	۳۵	۶۵	۱۰	۲۵	عملکرد اقتصادی	
۲۶.۳۸	۱۵	Si	۳۷.۷۷	۷۵	۲۰	۳۵	۴۵	۳۵	۲۵	۲۵	۴۵	۳۵	نهادی شدن	
۲۴.۷۲	۱۰	So	۳۹.۴۴	۵۵	۲۵	۴۵	۳۰	۴۵	۲۵	۱۵	۶۵	۵۰	خود انکایی	
۲۱.۱۱	۱۵	So	۲۷.۲۲	۲۵	۳۵	۴۵	۳۰	۱۵	۲۰	۱۵	۲۵	۳۵	تغییر عملکردی	
۱۴.۴۴	۵	So	۲۳.۸۸	۳۰	۲۰	۳۰	۳۰	۲۰	۱۵	۲۰	۱۵	۳۵	فرهنگ‌سازی	
۲۸.۰۵	۱۵	So	۴۱.۱۱	۳۵	۵۵	۴۵	۴۵	۲۵	۵۵	۴۵	۱۵	۵۰	حیطه عملکردی	
۱۱.۹۴	۱۰	So	۱۳.۸۸	۲۵	۵	۰	۲۰	۵	۱۰	۱۰	۱۵	۳۵	فعالیت‌های خصوصی	
۳۰.۲۷	۲۰	Si	۴۰.۵۵	۵۰	۴۵	۵۰	۳۰	۳۵	۲۰	۳۰	۵۵	۵۰	سلامتی	
۲۵	۱۰	Si	۴۰	۴۵	۳۵	۴۵	۳۵	۳۵	۲۰	۳۰	۵۵	۶۰	رفاه	
۲۵.۵۵	۱۰	Si	۱۴.۱۱	۳۵	۴۵	۵۵	۳۵	۳۵	۳۰	۳۰	۴۵	۶۰	کیفیت زندگی	
۸.۰۵	۵	Si	۱۱.۱۱	۵	۵	۴۵	۱۵	۵	۵	۱۰	۵	۵	منزلت زنان	
۱۳.۰۵	۵	Si	۲۱.۱۱	۲۵	۲۰	۲۵	۲۵	۵	۲۰	۱۰	۳۵	۲۵	فعالیت‌های هنری	
۱۶.۹۴	۵	Si	۲۸.۸۸	۵۰	۳۰	۴۵	۱۵	۵	۳۰	۳۰	۲۰	۳۵	توزیع منصفانه	
۱۱.۹۴	۵	So	۱۸.۸۸	۴۵	۲۰	۳۵	۱۵	۵	۱۰	۱۰	۱۵	۱۵	حل کشمکش‌ها	
۱۳.۳۳	۵	So	۲۱.۶۶	۳۵	۲۵	۲۵	۱۵	۵	۲۰	۵	۲۰	۴۵	عملیات فرهنگی	
۱۵	۵	So	۲۵	۳۵	۱۵	۲۵	۲۰	۵	۲۰	۳۵	۳۵	۴۵	فرهنگ‌سازی	
۳۱.۹۴	۲۰	So	۴۳.۸۸	۶۵	۴۵	۴۵	۳۰	۳۰	۴۵	۵۵	۴۵	۳۵	مفید بودن برنامه	

منطقه گردشگری بر محرومیت، اولویت‌بندی اقدامات برای مسؤولان محلی برای دستیابی به نتایج مفید و قابل پذیرش اجتماعی در راستای محرومیت‌زدایی دارای اهمیت زیادتری است.

بنابراین، در نظر گرفتن اولویت زمانی، مکانی و موضوعی پروژه‌های مرتبط با هر یک از جاذبه‌ها، به عنوان راهبرد سیاست‌گذاری در زمینه گردشگری منطقه اورمان باید مورد توجه قرار گیرد، چرا که توجه نمودن به این‌گونه فرآیندها، در عرصه محرومیت‌زدایی شکل جدیدتر و عملیاتی‌تری را با توجه به اثرات گردشگری به خود خواهد گرفت.

۴- نتیجه‌گیری

گردشگری به عنوان ابزاری توانمند، امروزه نقش غیرقابل انکاری در تغییر و شکل‌دهی محیط پیرامون دارد و می‌تواند جریان کار و فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی را هدایت و در این اثنا، با برنامه‌ریزی و مدیریت عقلایی، سود سرشاری را عاید مناطق (اعم از شهرها و روستاها) و دولت نماید. منطقه اورمان از مناطق مستعد و مناسب جهت بهره‌برداری در زمینه‌های مختلف سیاحتی، گردشگری و تفریح به شمار می‌آید. علی‌رغم این توانمندی‌های بالقوه، منطقه مورد مطالعه به تنهایی نمی‌تواند به عنوان کانون گردشگری قابل توجهی در گستره استان مطرح گردد. هر چند در حال حاضر، با توجه به وجود جاذبه‌های منحصر به فرد، همچون جاذبه‌های چشم-اندازهای طبیعی، معماری ویژه، صنایع دستی و سایر جاذبه‌های موجود در منطقه، مورد توجه گردشگران علاقه‌مند است، اما در راستای توسعه پایدار و واقعی منطقه اورمان و محرومیت‌زدایی توجه به موارد مطرح شده در برنامه‌ریزی و مدیریت آینده گردشگری

۳-۵- نتایج ماتریس ارزشیابی اثرات منطقه نمونه گردشگری اورمان در محرومیت‌زدایی با روش PRA

همان‌طور که از ماتریس تحلیلی مشخص است (جدول (۶))، در قسمت نهاده‌ها، منابع؛ رسالت با میانگین کل ۳۴.۷۲ امتیاز حاصل نمره اهمیت و ظرفیت ایجاد شده در منطقه است که در رتبه اول جای گرفته است. این در حالی است که فراگیری با میانگین ۱۳.۸۸ امتیاز، کمترین مقدار را به خود اختصاص داده است. در قسمت فعالیت‌ها، تجارب سنتی و نوین با میانگین ۲۹.۷۲ امتیاز بیشترین و ایجاد تعاونی‌ها با ۷.۵ امتیاز کمترین مقدار را به خود تخصیص داده‌اند. همچنین، در قسمت مشارکت، همراهی زبانی با میانگین ۲۹.۱۶ امتیاز در جایگاه اول و مکانیزم‌های اعمالی با میانگین کل ۱۰ امتیاز در جایگاه آخر قرار گرفته است.

در قسمت واکنش‌ها، ارزش بازدریافتی با میانگین کل ۳۳.۳۳ امتیاز در جایگاه اول و اقدامات اصلاحی با ۱۰.۸۳ امتیاز در جایگاه آخر قرار گرفته است. همچنین در قسمت ساختاری، چشم‌اندازها با ۳۸.۳۳ امتیاز در مقام اول و استفاده از ابزار با ۱۵.۵۵ امتیاز در جایگاه آخر واقع شده است. در این میان، حیطة عملکردی در قسمت تغییرات کارکردی با ۲۸.۰۵ امتیاز در جایگاه اول و فعالیت‌های خصوصی با دارا بودن تنها ۱۱.۹۴ امتیاز در رتبه آخر جای گرفته است. در عین حال، مفید بودن برنامه‌ها، که جزو تغییرات اجتماعی محسوب می‌شود، با میانگین کل ۳۱.۹۴ امتیاز در مقام اول قرار گرفته که در همین قسمت، منزلت زنان با ۸.۰۵ امتیاز کمترین امتیاز را کسب نموده و در جایگاه آخر واقع شده است. با توجه به یافته‌های به دست آمده بر اساس ارزشیابی اثرات

با توجه به ارزیابی انجام شده و نتایج تحقیق، در راستای بهبود وضعیت‌ها و افزایش سطح منطقه نمونه گردشگری اورمان در جهت محرومیت‌زادایی موارد پیشنهادی تحقیق عبارتند از:

۱-۵- الزام همه دستگاه‌های اجرایی در انجام اقدامات لازم بر اساس نیازهای گردشگری منطقه اورمان؛

۲-۵- حمایت و تشویق بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در تأسیس امکانات رفاهی؛

۳-۵- اصلاح و تقویت نظارت بهداشتی بر اماکن و واحدهای تولیدی و ارائه دهنده محصولات گردشگری؛

۴-۵- ارتقای سطح دانش و بینش عمومی متصدیان و کارکنان دستگاه‌های اجرایی در خصوص فرهنگ گردشگری و گردشگری‌پذیری؛

۵-۵- فعال نمودن گروه‌ها و نهادهای مردمی داوطلب برای شناسایی جاذبه‌های گردشگری؛

۶-۵- واگذاری کلیه امور تصدیگری و اجرایی گردشگری به بخش خصوصی؛

۷-۵- تمرکز امور برنامه‌ریزی و راهبردی توسعه گردشگری در منطقه اورمان؛

۸-۵- تأکید بر ارزیابی‌های اقتصادی و زیست-محیطی؛

۹-۵- فراهم نمودن بسترهای لازم برای حفظ امنیت و سلامت گردشگران، نظیر توسعه بیمه‌های مرتبط و روش‌های مختلف حفاظتی و امنیتی؛

۱۰-۵- تهیه و اجرای طرح راهبردی و توسعه‌ای برای توسعه پایدار گردشگری در این منطقه، با هماهنگی دستگاه‌ها و نهادهای مربوط و به ویژه مشارکت مردم؛

اورمان قابل تأمل است. نتایج حاصل از تحقیق، مؤید چند نکته اساسی است که در زیر به آنها اشاره می‌شود:

۱-۴- ظرفیت‌های گردشگری منطقه نمونه اورمان، واجد ارزش‌گذاری اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و محیطی ویژه در راستای محرومیت‌زادایی است؛

۲-۴- ظرفیت تحمل‌پذیری منطقه در بخش گردشگری بسیار بالاست و فاصله زیادی با میزان بهره‌گیری در شرایط فعلی دارد؛

۳-۴- غلبه در «روش مسیر بحرانی» (CPM) با فعالیت‌هایی است، که به رشد و توسعه فرهنگی منجر می‌گردد و در عین حال، مؤید ضعف در اقدامات اقتصادی محرومیت‌زادایی است؛

۴-۴- به طور کلی، مؤلفه‌های مشهود و تأثیرگذار بر محرومیت‌زادایی در منطقه بر پایداری اقدامات تأکید ندارد، همانند افزایش مشارکت بخش خصوصی، تقویت پیوندهای اقتصادی در رشد منابع درآمدی؛

۵-۴- زنجیره‌های پسین و پیشین بخش گردشگری بر اساس پایداری در حیطه تغییرات کارکردی، قویتر از حیطه فعالیت‌هاست و در عین حال، در حیطه مشارکت ضعیف‌تر از تغییرات اجتماعی است، که این موضوع به پایداری منجر خواهد شد؛

۶-۴- جهت‌گیری نهادها و منابع بر عناصر محیطی و عمومی استوار است، که در نهایت به گردشگری محلی و منطقه‌ای منجر می‌گردد و در عین حال، کمتر می‌تواند به رشد گردشگری ملی و منطقه‌ای بینجامد.

۵- پیشنهادها

۵-۱۳- مشارکت جوامع محلی در برنامه‌ریزی، توسعه و حفاظت از منابع طبیعی و گردشگری در منطقه اورامان؛

۵-۱۴- احداث امکانات رفاهی و بهداشتی مناسب در نقاط بین‌راهی منطقه؛

۵-۱۵- توسعه آموزش نیروی انسانی در فعالیت‌های گردشگری به منظور ارائه خدمات کارآمد در این بخش.

۵-۱۱- طراحی منظر و محیط در کوهستان‌های این منطقه با توجه به جاذبه‌های گردشگری موجود؛

۵-۱۲- هماهنگی بین نهادها و دستگاه‌های اجرایی مسؤول در بهتر شناساندن منطقه و تبلیغات مؤثر از طریق رسانه‌های خبری همانند تلویزیون، رادیو، مطبوعات و سایت‌های اینترنتی؛

References

- Adebo, Simon, (2000), Participatory Rural Appraisal, Addis Ababa. Vol. 34, PP. 1-34.
- AP, John and Crompton, John, (1998), Development and Testing a Tourism Impact Scale, Journal of Travel Research, Vol. 37, November pp. 137.
- Aronsson, Lars, (1994), Sustainable Tourism System, Example of Sustainable Rural Tourism in Sweden, Cleve don, Channel View Publication, P. 77.
- Brunt, P. and Hambly, Z., (1999), Tourism and Crime, a Research Agenda, Crime Prevention and Community Softy: An International Journal, Vol. 1, No 2, PP. 25.
- Caruthers, LAN & Chambers, Robert, (1981), Rapid Appraisal for Rural Development, Agricultural Administration, Vol. 8, No. 6, PP 407-442.
- Castellani, V., Sala, S., (2009), "Sustainable performance index for tourism policy development", University of Milano Bicocca, Department of Environmental Science, Piazza della Scienza 1, 2026 Milano, Italy, Tourism Management, 1?10.
- Chambers, Robert, (1989), Rapid Rural Appraisal: Rational & Repertoire, IDS Discussion Paper, No. 155, Brighton: IDS, University of Success, September.
- Chambers, Robert, (2004), Challenging professions, translated by Alireza Khormaei, Tehran, publications and development of villages.
- Chitsaz, Z, (2001), People's participation in project evaluation methods of waste separation at source region 10 of Tehran, Tehran University Press.
- Conway, G., (1988), Rainbow Over Wallow, New Scientist.
- Cramb, R.A., (2004), Participatory Assessment of Rural Livelihoods in Central Highlands of Vietnam, Journal of Agricultural System, N. 81.
- Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism, (2006), Governor of Kurdistan.
- Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism, (2006), set rules and regulations tourism sample areas.
- Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism, (2010), set guidelines, rules and regulations samples Regions Tourism, vice Investment Projects
- Gona, Jk. & Hartley, S., (2006), Using Participatory Rural Appraisal (PRA) in the Identification of Childern with Disabilities in Rural Kilifi, Kenya, The International Electronic Journal of Rural and Remote Health Research, Practice and Policy, September.
- Greffe, X., (1993), Rural Tourism a Lever for Economic and Social Development, Cleve don, Channel View Publication, P. 23.
- Gregory, Sho, (1992), Sustainable Development, P.6.
- Heaver, Richard, (1992), Participatory Rural Appraisal, Potential Application in family Planning, Health and Nutrition Program. PRA Notes: Issue 16, IIEs London.
- Hedayati, Salah, (2010), Physical development plan of the village Oraman using PRA, master's thesis Geography and Rural Planning, Faculty of Literature and Humanities, University of Zabol.
- Jerry Ho, W.-R., et al., (2010), Combined DEMATEL technique with a novel MCDM model for exploring portfolio selection based on CAPM. Expert Systems with Applications. P. 10. doi:10.1016/j.eswa.05.058

- Kazemi, Mehdi, (2007), Tourism Management, Tehran, SAMT Publications.
- Maazi-nezhad Ahmed and Mohammed Gharib, (2005), Geography of Oraman, Ehsan publication.
- Ministry of Agriculture, (2000), Introduction to application of participatory evaluation in social and economic effects of training - animal husbandry extension (study village Goregan Shahriyar), Tehran, Publications Department, and promote people's participation, the Office of Studies and Planning.
- Mosaei, Miysam, (2000), Economics and cultural heritage tourism in Iran, Tehran, Center for Statistics and Program Planning cultural and artistic research.
- Noori Marzieh, (2002), Welfare Services Evaluation Integrated Rural villagers in social welfare, case study: Kordeh villages, and Imam Taqi Dahshak city of Mashhad, Master's thesis, Supervisor: A. R. Rokenalldin Eftekhari, Tarbiat Modarres University, Department of Geography.
- Odi (Overseas Development Institute), (2007), Can Tourism offer Pro-Poor Pathways to Prosperity? Examining evidence on the impact of tourism on poverty, Briefing paper.
- Office of Research and Information Report Tourism and Tourism Organization (2001), Tehran.
- Peter M. Sanchez, Kathleen M. Adams, (2008), "THE JANUS-FACED CHARACTER OF TOURISM IN CUBA, Loyola University Chicago, USA", Annals of Tourism Research, Vol. 35, No. 1, pp. 27-46.
- Porkazemy, M. H., and Rezaie, J., (2007), review performance of the tourism industry using non-parametric methods (Iran and the region), Economic Journal, 6 (22), 281-302.
- Rafieyan Mojtaba, Morteza Tavakoly and H. Hudson, (2007), Methodology used in studies of discussion groups empower informal urban neighborhoods, fine arts magazine, Issue 26, pp 57-46.
- Rahnamaei Mohammad Taghi, (2004), Performance evaluation and critique from the perspective of the tourism sector in policy and management, collection of seminar papers and policies on tourism development program of the Islamic Republic of Iran Tourism & Touring Organization, Allameh Tabatabaei University Publishers.
- Rezvani, M. R., (2005), Introduction to Rural Development Planning in Iran, Tehran, Qomes Publications.
- Sabakh Kermani, Asghar, (1997), Review the situation and estimates of tourism demand and tourism supply, basic research center of the Ministry of Culture and Islamic Guidance.
- Sadeghi, S., (2006), Review the relationship between tourism development and poverty reduction: case study of East Azerbaijan province, MA thesis, Faculty of Social Sciences, Department of Social Welfare Planning, Tehran University.
- Saeidi, A., (1999), sustainable development and the instability of rural development, Tehran, Journal of Housing and Revolution (Maskan and Enghelab), No. 77.
- Sell, Bill, (2002), The Economic impact of alternative types of rural tourism, Journal of Agricultural Economic, Vol. 10, No. 6.
- Shaban, A. and Bhole, L.M., (2000), Regional Disparities in Rural Development in India, NIRD, Hyderabad, Journal of Rural Development, Vol. 19 (1), PP. 103-117.
- Shabanaliy F., et al., (2000), Approaches and techniques, and participation in promoting rural development, Tehran, Iran's Rural Development Institute Press.
- Sharply, Richard, (2002), Rural Tourism and the Challenge of Tourism Diversification, Tourism Management, Vol. 23.
- Shirzad, Hossin, (2000), Plan and control projects in rural, cultural institutions, information and media organizations and municipalities Dehyari country.
- Sinai, Vahid, (2004), Tourism in Iran: Performance and Challenges Tehran, Majlis Research Center.
- Swanson, E. Burton et al., (2001), Improving Agricultural Extension, translate Salehe Nasab and others. Tehran, publisher of Agriculture.
- Tsai, Wen-Hsien, et al., (2010), An integrated approach for selecting corporate social responsibility programs and costs evaluation in the international tourist hotel, International Journal of Hospitality Management. 29 PP. 385-399.
- Wearing, S., (2008), Pro-Poor Tourism: Who Benefits? Perspective on tourism and poverty Reduction, Publication in reviews Annals of tourism research 35.
- www.sil.org, (1999).